

MARGRETA GRIGOROVA

<https://orcid.org/0000-0003-4416-371X>Uniwersytet im. św. św. Cyryla i Metodego
Veliko Tyrnovo

Głos Olgi Tokarczuk w Bułgarii, czyli jak odnaleźć zgubioną duszę

Olga Tokarczuk's voice in Bulgaria, or how to find our lost soul

Abstract: The text presents aspects of Olga Tokarczuk's Bulgarian reception: translations, interviews, Bulgarian contacts, and an overview of her visit to Bulgaria in 2014. Special attention was paid to her creative friendship with Georgi Gospodinov. The Bulgarian initiatives related to Tokarczuk's Nobel Year are presented, including the publication of the wonderful book *The Lost Soul*, the second edition of the novel *Flights* and a series of publications in the press.

Key words: Olga Tokarczuk, Bulgarian reception, Nobel, *The Lost Soul*, *Nobel Lecture: The Tender Narrator*

Rok noblowski Olgi Tokarczuk

Olge Tokarczuk łączy z Bułgarią: siedem przetłumaczonych książek¹ oraz sporo przełożonych esejów i opowiadań opublikowanych w prasie literackiej, dwie wizyty i szereg wywiadów², przyjaźń i bliskość twórcza z bułgarskim pisarzem Georgim Gospodinovem.

¹ *Дом дневен, до нощен* [*Dom dziennej, dom nocny*], 2005, przeł. H. Simeonova-Mitova; *Музика на много барабани* [*Gra na wielu bębenkach*], 2006, przeł. S. Borisova; *Последни ustopuu* [*Ostatnie historie*], 2008, przeł. M. Kostova; *Прасек и дъжу времена* [*Prawiek i inne czasy*], 2008, przeł. G. Krystev; *Безуни* [*Bieguni*], 2009, przeł. S. Borisova; *Капаи пълза си през костите на мъртвите* [*Prowadź swój pług przez kości umarłych*], 2013, przeł. S. Borisova; *Изгубената душа* [*Zgubiona dusza*], 2019, przeł. S. Borisova.

² Po raz pierwszy Tokarczuk zawitała do Bułgarii w latach 90. Była to wizyta turystyczna, druga – oficjalna – nastąpiła w 2014 roku w ramach Polskiej Jesieni Literackiej. Większość wywiadów z pisarką przeprowadzono podczas drugiej wizyty.

Obecnie wszystko, co związane jest z Olgą Tokarczuk, wpisuje się w kontekst Literackiej Nagrody Nobla. Głos laureata staje się donośniejszy i lepiej rozpoznawalny. To, co mówi noblista, słyszy cały świat. Świadoma tego faktu pisarka podczas gali w Sztokholmie wygłosiła esej *Czuły narrator*, w którym przedstawiła swoje poglądy, po czym odpowiedziała na wiele pytań w czasie spotkań autorskich i wywiadów, które w Bulgarii śledziliśmy z zapartym tchem.

Latem 2019 roku, kilka miesięcy przed ogłoszeniem laureatów Nagrody Nobla, wyszło drukiem drugie wydanie *Biegunów* w przekładzie Silvii Borisovej (pierwsze, już wyczerpane, ukazało się w 2009 roku, dwa lata po publikacji w Polsce książki wyróżnionej Nagrodą Literacką „Nike”). Wnikliwą recenzję *Biegunów*, autorstwa Katii Atanasovej, opublikowano w czasopiśmie „Kultura” (Атанасова 2019). Uzupełnieniem tekstu był wywiad z tłumaczką (Борисова 2019b). Dzięki przekładowi Borisovej pod koniec września bułgarscy czytelnicy mogli zapoznać się też z wykładem Tokarczuk zatytułowanym *Poniem wam, kto uratuje świat* (Токарчук 2019b, 32–33), który pisarka wygłosiła podczas czwartej edycji Gdańskich Spotkań Literackich „Odnalezione w tłumaczeniu” (11–13.04.2019).

Nobel dla Tokarczuk to spełnienie naszych oczekiwań. Obchodziliśmy w Bulgarii ten fakt jak uroczyste, radosne święto. Pierwszy dłuższy artykuł w prasie (oprócz krótkich wiadomości w aktualnościach) opublikowano w czasopiśmie „Literaturen Vestnik”, gdzie pojawił się wywiad z Silią Borisovą (Борисова 2019a, 12–13) – tłumaczką uznaną za głos Olgi Tokarczuk w Bulgarii. Borisova, która przelożyła na bułgarski cztery książki Tokarczuk oraz wiele jej esejów i opowiadań, mówi: „niezależnie od tego, czy pisze książki na tematy historyczne albo aktualne, Olga już dawno znalazła swoje miejsce wśród czytelników i kręgów literackich absolutną współczesnością idei i myślenia” (Борисова 2019a, 12). W tym samym numerze „Literaturen Vestnik” Borisova opublikowała przekład opowiadania noblistki *Rubież*, związanego z bolesnym tematem uchodźstwa i migracji (Токарчук 2019a, 13–14).

Tydzień później wyszedł, planowany od kilku miesięcy (wtedy Nagroda Nobla dla Olgi Tokarczuk była dopiero i tylko oczekiwanym wydarzeniem) z inicjatywy Instytutu Polskiego w Sofii, specjalny obszerny numer „Literaturen Vestnik” pod redakcją Margrety Grigorovej i Silvii Borisovej o Nagrodach Nobla przyznanych do tej pory Polakom. Na szczęście okazało się, że w trakcie pracy nad numerem (wydanie było zaplanowane na 11 grudnia) grono polskich noblistów poszerzyło się i najnowsza laureatka zasłużeń

zajęła miejsce na pierwszej stronie czasopisma. 7 grudnia wysłuchaliśmy wykładu noblowskiego Tokarczuk, a jego fragmenty w tłumaczeniu Silvii Borissovej opublikowaliśmy w owym numerze „Literaturen Vestnik” (Токарчук 2019d, 6). W czasopiśmie znalazł się również rozdział z *Ksiąg Jakubowych* (Токарчук 2019c, 9), fragmenty wcześniejszych bułgarskich przekładów utworów noblistki, urywki tekstów krytycznych oraz – za zgodą pisarki – informacja o najnowszej, jeszcze niedokończonyj książce.

10 grudnia w Instytucie Polskim została zorganizowana publiczna projekcja uroczystości noblowskiej, wykładu oraz mowy bankietowej Olgi Tokarczuk. Studenci poloniści Uniwersytetu Wielkotymnowskiego przedstawili prezentacje o polskich noblistach.

W tygodniu noblowskim ukazała się książka *Изгубената душа* [*Zgubiona dusza*] (Токарчук 2019e), wydana w Polsce w 2017 roku bajka dla dorosłych, przypominająca utwór Oscara Wilde’a *Rybak i jego dusza*. To arcydzieło, w którym tekst Tokarczuk jest w pełni zharmonizowany z rysunkami Joanny Concejo, stało się być może najpiękniejszym nowym symbolem obecności pisarki w Bułgarii, łączącym się ze słowami wygłoszonymi z noblowskiej trybuny. Przesłanie bajki współbrzmi ze wzruszającym i mądrym odczytem noblowskim *Czuły narrator*, którego połowę opublikowano w miesięczniku „Kultura” w przekładzie Mileny Milevej (Токарчук 2020). Obecnie przygotowywane jest dwujęzyczne wydanie wykładu.

18 grudnia 2019 roku na portalu Kultura swoje teksty o Nagrodzie Nobla przyznanej Oldze Tokarczuk opublikowali: jej wieloletni przyjaciel i pisarz Georgi Gospodinov, Silvia Choleva – poetka i wydawczyni trzech książek noblistki (*Музика на много барабани* [*Gra na wielu bębenkach*], *Последни истории* [*Ostatnie historie*] i *Бежуну* [*Bieguni*]) oraz pisarka Vesela Luckanova. Każde z nich opowiedziało o pierwszym i kolejnych spotkaniach z Olgą Tokarczuk. W przypadku Gospodinova znajomość ta trwa od około dwudziestu lat, w przypadku Luckanovej – piętnaście lat, a w przypadku Cholevej od 2013 roku, kiedy poznała polską pisarkę w Słowenii, gdy Tokarczuk wzięto nagrodę Vilenica (Господинов, Чолова, Люцканова 2019).

Nagrodę Nobla przyznano polskiej pisarce w najodpowiedniejszej chwili, „nie było lepszego momentu, żeby dostać Nobla” (Токарчук 2019f) – potwierdza noblistka, co natychmiast przywodzi na myśl formułę z *Biegunów* o właściwym czasie i miejscu, w którym być może dzieją się jakieś ważne wydarzenia (Токарчук 2008, 90). Przyznanie Nagrody Nobla nastąpiło właśnie wtedy, kiedy trzeba było zwrócić się do czytelników. Dzięki słowom wypowiedzianym z trybuny twórczość noblistki stała się bardziej słyszalna.

Tokarczuk jest mistrzynią zaszczepiania idei budzących świadomość cudu istnienia i cudu duszy, uzmysławiających miejsce człowieka we wszechświecie. Już na początku odczytu noblowskiego można odnieść wrażenie, że pisarka prowadzi narrację o istnieniu, którą jakby samo uniwersum opowiada dziecku. Anteny starego radia odbierają głosy z różnych galaktyk, a jeszcze nienarodzone dziecko może je usłyszeć. Autorka mówi: „wsluchajcie się w kosmos” i „wsluchajcie się w siebie”, a kiedy się wsluchujemy, wychwytyjemy rytm serca: czy to naszej matki, czy pramatki Wszechświata. One nakładają się jeden na drugi i na tym polega cud istnienia. Tokarczuk, mistrzyni autorefleksji, powtarza tu kluczowe słowo z początku *Biegunów* – „Jestem” i wtedy uświadamiamy sobie, że jesteśmy tu, że tu i teraz czujemy, że jesteśmy i myślimy o naszym istnieniu. Odczyt daje nową możliwość usłyszenia głosu autorki, jej trwogę, ale i nadzieję, jej sposób obmyślania świata, gdy wstępuje w rolę narratora.

Tokarczuk liczy się z tym, że odbiorców ze wszystkich krajów łączy jednaki sposób postrzegania zjawisk. Dlatego na pytanie: „Co daje pani to, że może się pani komunikować poprzez literaturę z czytelnikami z innych krajów, którzy pewnie też inaczej pani książki odbierają, inaczej trochę interpretują?” Tokarczuk odpowiada właśnie w tym duchu:

Nie, właśnie nie inaczej! To, czego się nauczyłam od momentu, kiedy moje książki zaczęły być tłumaczone, to to, że odbiór literatury jest wszędzie naprawdę bardzo podobny, jeśli nie taki sam. Oczywiście, zdarzają się może jakieś drobne nieporozumienia, niedorozumienia, ale tak naprawdę to, czego literatura dotyka, to głębokie, podstawowe poziomy naszej psychiki. A ta psychika wszędzie jest taka sama – bez względu na to, jakim językiem mówimy, w jakim klimacie żyjemy. To jest ta niesamowitość, ten cud literatury. Literatura pokazuje nam, że jesteśmy dużo bardziej do siebie podobni, niż nam się wydaje (Tokarczuk 2019f).

Bajka *Zgubiona dusza*, której głos współbrzmiał w Bułgarii z przesłaniem odczytu noblowskiego, odkrywa nowy etap twórczy autorki, nowe przesłanie, które kieruje ona do ogółu ludzkości i każdego z osobna. Swoim bajkowym happy endem uspokaja oraz leczy zmęczone i zranione dusze naszego przyśpieszonego, zmechanizowanego świata. Zawarta w *Biegunach* idea ruchu i podróży (zgodnie z którą nasz świat to wspólna przestrzeń wędrowców, a my jesteśmy skazani na wieczną tułaczkę, by uniknąć zła) jakby spotyka się tu z kojącym przeciwdziałaniem. Przyśpieszenie jest zbyt duże, może wywołać w nas spustoszenie, możemy zapomnieć o swoich duszach tak, jak boha-

ter książki zapomniał o swoim imieniu i nie wiedział, jak ma rozmawiać sam ze sobą. Musimy zatrzymać świat w sobie, poszukać kontaktu ze swoją duszą i cierpliwie dbać o nią, przypomnieć sobie o swoim wewnętrznym mirze, by odetchnąć, zmęczeni zewnętrznym światem. Podobnie jak bohater powieści *Labirynt świata i raj serca* (znanego Tokarczuk Comeniusa, Jana Amosa Komeńskiego) wraca z podróży po labiryncie do domu duszy, żeby zadbać o nią i żeby odnaleźć nieistniejące wyjście. Warto zauważyć, że pisarka wspomina Comeniusa w swoim wykładzie w związku z jego encyklopedyczną ideą pansofii, która niestety najpierw się spełniała, a potem rozpadła w kulturze sieci.

Nasuwa się tu skojarzenie z Wisławą Szymborską i jej wierszami z tomu *Wystarczy*, w których poetka zwraca uwagę na duszę w autorefleksji o istnieniu, czyli w *Wyznaniach maszyny czytającej* (Шимборска 2012). Maszyna ma największe kłopoty z wyrazami „dusza” („rodzaj mgły rzekomo od śmiertelnych organizmów trwalszy”) i „jestem” (pozornie „czynność pospolita, uprawiana powszechnie, ale nie zbiorowo, w praczasie terażniejszym, w trybie niedokonanym, choć, jak wiadomo, dawno dokonanym”). Definicje czasami nie wystarczą, wręcz przeciwnie – zakłócają mechanizmy odczytania i zrozumienia.

W odnalezieniu duszy pomagają Oldze Tokarczuk rysunki. Po raz kolejny (po *Biegunach* i *Księgach Jakubowych*) są one ważnym elementem wizualnym w tekstach noblistki – od różnych rodzajów map w *Biegunach* i *Księgach Jakubowych* po obrazy Joanny Concejo, które są nowym magicznym narzędziem sugestii. Rysunki tworzą świat, w który można wejść, tak jakby animowały one bajkę, przemieniają ją w film, dopełniają treść wyrażoną słowami poprzez swe wizualności. Ilustracje dają obraz duszy i okazuje się, że... jest ona dzieckiem. Musimy częściej rozmawiać z sobą, porozumiewając się z dzieckiem, które jest w nas, musimy o nie dbać. Myślę, a nawet jestem przekonana, że dzisiejszy świat po raz kolejny odkrywa dziecko. Powrót duszy oddziałuje na światy roślinny i zwierzęcy, które żyją z nami w harmonii. Można tu znów nawiązać do Szymborskiej – rośliny u obu noblistek czują i coraz mocniej rozwijają swoje liście oraz kwiaty. Warto przypomnieć przepiękne wydanie tomu wierszy *Milczenie roślin* Szymborskiej – w podobnym stylu jak *Zgubiona dusza* – z ilustracjami, w pięknej szacie graficznej, która prezentuje królestwo roślin. Tak powinny wyglądać książki, piękne duszą i ciałem, żeby można było odbierać je czysto fizycznie, zachwycać się nimi jak skarbami.

Laur Olgi Tokarczuk warto też wpisać w bułgarski kontekst: chodzi o dośkwierający nam brak Nagrody Nobla w dziedzinie literatury, choć być może

brzmi to trochę paradoksalnie. Wiele razy byliśmy blisko, lecz do tej pory nie możemy poszczycić się tym wyróżnieniem³. W recepcji literatury polskiej w Bułgarii – co łączy się zawsze z tym procesem – działają mechanizmy kompensacyjne (pozytywny stosunek do tego, czego w rodzimej literaturze nie ma lub jest inne). Dlatego Nagrody Nobla przyznane polskim pisarzom w jakimś sensie wzbogacają nas samych, kiedy jesteśmy odbiorcami literatury polskiej i się nią zajmujemy. Zdajemy sobie także sprawę z rozmaitych okoliczności, efektów i paradoksów przyznawania nagród. Wspomniana kwestia okazała się szczególnie drażliwa po wydaniu monografii Amelii Li-chevej pt. *Czy Nobel jest świętowany?* (Личева 2019) – promocja książki zainicjowała ożywione dyskusje na ten temat.

Chociaż Olga Tokarczuk mówiła podczas ceremonii o Nagrodach Nobla przyznanych polskim pisarzom jako o wyróżnieniach dla niewielkiego narodu i literatury pisanej w mało znanym języku, osiągnięcia polskich literatów są wielkie, a Literackie Nagrody Nobla są tego faktu uznaniem i świadectwem.

Olga i Georgi

Na szczególne wyróżnienie zasługuje pokrewność twórcza i wieloletnia przyjaźń Olgi Tokarczuk z Georgim Gospodinovem, który 10 lat temu wyróżzył jej Nagrodę Nobla. Warto zauważyć, że podczas Międzynarodowego Festiwalu Literatury im. Josepha Conrada w Krakowie Olga Tokarczuk wskazała Gospodinova jako najbliższego sobie innojęzycznego pisarza.

Czytając Georgiego, widziałam jego podobne rozpoznania, rozwiązania i zawsze, jak czytałam *Fizykę smutku*, którą uważam za wybitną książkę, piękną, dojmującą, świetnie napisaną, jak rozpoznawałam tam jakieś takie rzeczy, których i ja używałam, to miałam takie poczucie entuzjastycznej radości, że to ktoś jeszcze tak samo zobaczył i próbował opisać w inny sposób, w innym kontekście, ale że to jest jakaś taka wspólnota doświadczenia, coś nas nagle zaciekawiło i co się potem znajduje na kartach książki (Tokarczuk 2019g).

³ W 2011 roku na Uniwersytecie w Velikim Tyrnowie odbyła się międzynarodowa konferencja, poświęcona Literackiej Nagrodzie Nobla i setnej rocznicy urodzin Czesława Miłosza. Pokłosiem tego spotkania jest tom pokonferencyjny pt. *Нобеловата награда за литература – мост между културите* [*Literacka Nagroda Nobla – most pomiędzy kulturami*] (Григорова изд. 2013).

Podobnie wypowiada się o Tokarczuk Gospodinov: „Jestem przekonany, że dobrymi książkami są te, które stanowią klucz do osobistych historii, do twoich historii. Z książkami Olgi to mi się ciągle przytrafia” (Господинов, Чолева, Люцканова 2019).

Jak opowiada bułgarski pisarz, poznali się 20 lat temu w Berlinie. Kiedy wydano w Polsce jego *Powieść naturalną*, Olga Tokarczuk napisała opinię wydawniczą o książce. Tego samego dnia, kiedy we Wrocławiu Gospodinov otrzymał Literacką Nagrodę Europy Środkowej „Angelus”, miasto witało Olgę Tokarczuk po odebraniu Nagrody Nobla. Oboje przepowiedzieli sobie otrzymanie tych wyróżnień. Często się spotykali i rozmawiali, dyskutowali na przykład o snach i śnieniu, o pograniczu między jawą i snem.

Bliskość pisarstwa Tokarczuk i Gospodinova widoczna jest też na płaszczyźnie genologicznej – nie tylko w zamiłowaniu do opowiadania czy fragmentarycznej struktury powieści, ale też do tematyki baśniowej. Gospodinov stał się bardzo popularny jako autor bajki *Слямата Вайшу* [*Ślepa Vayszha*], na podstawie której powstał film animowany w reżyserii i według scenariusza Teodora Usheva pt. *Blind Vayszha* (2016), nominowany do Oscara⁴. Sięgnięcie po baśń oraz istotna w niej rola wizualizacji to elementy łączące warsztat pisarski obojga pisarzy. Wspólne jest też przesłanie ich twórczości.

Wizyta Olgi Tokarczuk w Bułgarii w 2014 roku

Olgę Tokarczuk zapraszano do Bułgarii kilkakrotnie, zwykle w związku z ukazaniem się kolejnych przekładów jej książek. Jednak pierwsza wizyta pisarki w naszym kraju miała miejsce dopiero w 2014 r., w ramach Polskiej Jesieni Literackiej, zorganizowanej przez Instytut Polski w Sofii, i była bezpośrednio związana z promocją świeżo wydanej książki *Караи плуга си през костюме на мъжмеуме* [*Prowadź swój plug przez kości umarłych*]. Spotkania z czytelnikami odbyły się 4 listopada (w Sofii) i 5 listopada (w Płowdiwie). Rozmowy toczyły się przede wszystkim wokół nowo opublikowanej książki, jej przesłania, filozofii, Williama Blake’a, którego twórczość może być kluczem

⁴ Zob. *Blind Vayszha*, reż. T. Ushev, <https://www.youtube.com/watch?v=Tsa6jM5Hvy8> [dostęp: 10.01.2020].

do odczytania utworu. Olga Tokarczuk miała też ze sobą *Księgi Jakubowe*, więc niektóre pytania dotyczyły również tej powieści⁵.

Tokarczuk spotkała się przy tej okazji z Georgim Gospodinovem, z tłumaczką wielu swoich powieści – Silvią Borisovą, z poetką i dziennikarką Silvią Cholewą⁶. Oprócz tego polska pisarka udzieliła немало wywiadów.

Olga Tokarczuk jest mistrzynią eksplikacji. Warto by wydać przeprowadzone z nią rozmowy w formie audiobooka (byłby obszerny, bo jest ich dużo), żeby można było słuchać jej głosu (powiedziałabym, że ma on działanie terapeutyczne), rejestrować sformułowane idee. Wywiad przed premierą książki *Караї пльга си през костуме на мъпмвуме [Prowadź swój plug przez kości umarłych]* prowadził dziennikarz z Radia FM Svetoslav Nikolov (Токарчук 2014c). Rozpoczął od cytatu, wyrażającego kluczową dla tego dzieła myśl o nieznośnie bolesnym odbiorze nierozzerwalnego świata, w którym wszystko jest powiązane, niezależnie od tego, gdzie się dzieje. Przywołany przez Nikolova fragment służy pisarce do ujawnienia swojego poglądu na temat empatii, do której nie jest zdolnych ok. 20% ludzi na świecie, mówi o zagrożeniu przez gotowe formuły myślenia i życia, z powodu których ludzie nie dociekają czegoś sami, lecz ich postrzeganie jest inercjalne i mechaniczne, mówi też o sposobie, w jaki moglibyśmy się temu przeciwstawić. Warto wsłuchać się w jej rozmyślenia:

Kiedy patrzymy tak globalnie, to boli nas każda wojna za granicą, to boli nas każde głodne dziecko w Afryce, dlatego to nie dziwne, że nie chcemy żyć w taki sposób, nie chcemy czuć tego wszystkiego. Duszejko, ta szalona kobieta z mojej książki, mówi, że gdybyśmy mogli wszystko ujrzeć naraz, to by serce nam pękło. (...) W jaki sposób ten uczciwy stosunek do siebie i do świata mógłby zmienić świat? Zdaje mi się, że całym nieszczęściem żyjącego dziś człowieka, zanurzonego w popkulturze, mediach i internecie, jest to, że on jakby przestaje myśleć samodzielnie, że dostaje jakby takie gotowe formy myślenia i one są jakby odłączone jedna od drugiej i gdyby można je było połączyć, to zobaczyłoby się rzeczy w ich całym głębokim wymiarze, w jakim one są. Wtedy można postawić właściwą diagnozę i próbować coś zmienić (Токарчук 2014c).

⁵ W kolejnym roku opublikowano esej pt. *Jak napisałam „Księgi Jakubowe”*, w tłumaczeniu Kruma Krumova (Токарчук 2015, 12).

⁶ Choleva przeprowadziła wywiad z Olgą Tokarczuk w 2013 roku – po spotkaniu na środkowoeuropejskim festiwalu literackim w Słowenii, podczas którego przyznawana jest literacka nagroda Vilenica (Токарчук 2013).

Kolejną rozmowę prowadził z Olgą Tokarczuk dla „Literaturen Vestnik” Chavdar Parushev. Trudno wymienić wszystkie poruszone w wywiadzie wątki, najważniejsze to: istota przekraczania granicy między transcendentnym i codziennym, znaczenie Blake’a patronującego książce i jego koncepcji obrony zwierząt, geopoetyka Kotliny Kłodzkiej i fakt, że właśnie tam mieszkali czterej polscy tłumacze Blake’a, pełne zaufanie do tłumaczki Silvii Borisovej, którą Tokarczuk nazywa „akuszerką” bułgarskiego wydania swojej książki. Odpowiadając na pytanie, kto z bułgarskich ludzi pióra przykuł jej uwagę, Pisarka najpierw zauważa, że niewiele bułgarskich utworów przełożono na język polski. Jesienią 2014 roku powieściopisarka wyznała:

Tylko książki Georgiego Gospodinova zostały przetłumaczone. *Fizykę smutku* znam tylko z fragmentów. Lecz on naprawdę w pewnym sensie wyczerpuje moje wyobrażenie o literaturze bułgarskiej, ponieważ jest pisarzem wysokiej klasy. I Silvia Choleva, oczywiście, z którą poznałyśmy się na festiwalu w Vilenicy, ona też jest świetną poetką (Токарчук 2014b, 7).

Inne przestrzenie twórcze otwiera wywiad Petraney Petrovej, opublikowany na stronie internetowej Az cheta [Ja czytam] (Токарчук 2014a), przeprowadzony po sofijskiej premierze książki i przed wyjazdem Tokarczuk do Płowdiwu. Znalazły się w nim wyznania pisarki o najciekawszych jej kontaktach z czytelnikami, o tym, że wszyscy bohaterowie książek są jej częstkami, o słowach kluczowych takich, jak np.: gniew, teoria, sarna, pisanych wielką literą, aby podkreślić ich głębsze znaczenie, o pisaniu powieści *Prawiek i inne czasy*, w której Tokarczuk spoila i uzupełniła opowiadania swojej babci.

W niektórych wywiadach (a było ich siedem) podkreślano znaczenie drugiego imienia noblistki (tłumaczka zamieściła je w przekładzie książki *Prowadź swój plug przez kości umarłych*) – Nawoja ‘osoba buntownicza’. Ta część osobowości Tokarczuk zaintrygowała bułgarskich czytelników; poznali jej zdanie na temat sprzeciwu oraz doświadczyli absorbującej siły jej myśli, które zawsze wskazują jakby inne, ukryte wymiary świata, Wszechświata i istnienia, o których często się zapomina. Stykając się z jej książkami, bułgarscy czytelnicy byli z Olgą Tokarczuk w Prawieku, potem wędrowali z jej biegunami, a mapą tej tułaczki miały być nie tylko przestrzenie geograficzne, ale także czasowe, wreszcie też nasze dusze i ciała. Tokarczuk uczyła nas w *Domu dziennym, domu nocnym*, że tam, gdzie ludzie wytyczają granice, istnieje świat „pomiędzy”. Jej smutne *Ostatnie historie* przekazują prawdę o śmierci, która może zmienić świadomość życia. Coraz lepiej rozumiemy świat zwie-

рзатъ дѝкѝи их блискоѝи в *Prowadź swój plug przez łości umarłych*. Źeby ostatecznie wróciѝ do domu i do siebie w ŝwiecie baśni, przynoszącej ukojenie duszy.

Literatura

- Атанасова К., 2019, „Бегуни“ на Олга Токарчук – живот някъде другаде, <http://www.kultura.bg/article/272-zhivot-nyakyde-drugade> [dostęp: 10.01.2020].
- Борисова С., 2019а, *Абсолютна съвременност на идеите*, говор. Бурова А., „Литературен вестник”, брой 35.
- Борисова С., 2019b, *В ключа на разказа*, говор. Атанасова К., <http://www.kultura.bg/article/272-zhivot-nyakyde-drugade> [dostęp: 10.01.2020].
- Господинов Г., Чолева С., Люцканова В., 2019, *Нобел за Олга Токарчук*, <http://kweekly.bg/publication/4993> [dostęp: 10.01.2020].
- Григорова М., изд., 2013, *Нобеловата награда за литература – мост между културите. Международна научна конференция. 1–3 декември*, Велико Търново.
- Личева А., 2019, *Световен ли е „Нобел“?*, София.
- Tokarczuk O., 2008, *Wieguni*, Kraków.
- Токарчук О., 2013, *За мен е добре да съм от периферията [Dla mnie lepiej należeć do peryferii]*, говор. Чолева С., „Литературен вестник”, брой 33.
- Токарчук О., 2014а, *Олга Токарчук: Моето писане е вид общуване с другия човек*, говор. Петрова Р., прев. Борисова С., <https://azcheta.com/olga-tokarczuk/> [dostęp: 10.01.2020].
- Токарчук О., 2014b, *Смятам, че един ден писателят трябва да изпроба силите си в тъй наречения жанр на роман*, говор. Парушев, Ч., прев. Борисова С., „Литературен вестник”, брой 36.
- Токарчук, О., 2014c, *Болката да познаваш света, свободата да живееш истински: полската писателка Олга Токарчук в студиото на Джаз ФМ*, говор. Николов, С., прев. Борисова С., <http://www.jazzfm.bg/bg/interviews/bolkata-da-roznavash-sveta-svobodata-da-jiveesh-istinski-polskata-pisatelka-olga-tokarczuk-v-studiotu-na-djaz-fm> [dostęp: 10.01.2020].
- Токарчук О., 2015, *Как написах „Книгите на Якоб” [Jak napisałam „Księgi Jakubowe”]*, прев. Крумов К., „Литературен вестник”, брой 30.
- Токарчук О., 2019а, *Границата [Rubież]*, прев. Борисова С., „Литературен вестник”, брой 35.
- Токарчук О., 2019b, *Как преводачите всеки ден спасяват света [Powiem wam, kto uratuje świat]*, прев. Борисова С., „Литературен вестник”, брой 30.
- Токарчук О., 2019c, *Книгите на Якоб* (фрагмента) *[Księgi Jakubowe]* (fragment), прев. Борисова С., „Литературен вестник”, брой 41.
- Токарчук О., 2019d, *Чувствителният повествовател* (фрагменти) *[Czuły narrator]* (fragmenty), прев. Борисова С., „Литературен вестник”, брой 41.
- Токарчук О., 2019e, *Изгубената душа [Zgubiona dusza]*, прев. Борисова С., София.
- Tokarczuk O., 2019f, *Olga Tokarczuk dla Onetu: nie było lepszego momentu, żeby dostać Nobla*, rozm. przepr. Padoł E., <https://kultura.onet.pl/wywiady-i-artykuly/olga-tokarczuk-wwiad-z-laureatka-literackiego-nobla/b915q7r> [dostęp: 10.01.2020].

- Tokarczuk O., 2019g, *Zapytaj Olgę!* (Spotkanie z noblistką podczas Conrad Festival 2019), rozm. przepr. Markowski M.P., https://www.youtube.com/watch?v=plAETYPZL_0 [dostęp: 10.01.2020].
- Токарчук О., 2020, *Нежният разказвач [Czyły narrator]*, прев. Милева М., „Култура”, nr 1.
- Шимборска В., 2012, *Достатъчно [Wystarczy] (последни стихове)*, прев. Деянова В., „Литературен вестник”, брой 22.

Margreta Grigorova – prof. dr hab., Katedra Sławistyki, Wydział Filologiczny, Uniwersytet św. św. Cyryla i Metodego w Wielkim Tyrnowie, Bułgaria.

Interesuje się przede wszystkim literaturą polską w kontekście literatur słowiańskich i środkowoeuropejskich. Ostatnio badała temat herezji we współczesnej literaturze polskiej, relacje literatura-sztuka, bułgarską recepcję literatury polskiej, literackie motywy ruchu i podróży, między innymi w twórczości Josepha Conrada, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Ryszarda Kapuścińskiego czy Olgi Tokarczuk. Jest autorką książek: *Хоризонти и пътища на полската идентичност [Horyzonty i drogi polskiej tożsamości]* (2002), *Литературни посвещения. Ритуални зони на словото в полската литература [Rytualne strefy słowa w literaturze polskiej]* (2004), *Джоузеф Конрад Коженъовски. Творецът като мореплавател [Joseph Conrad Korzeniowski. Pisarz jako żeglarz]* (2011), *Oczytma słowa. Studia polonistyczne* (2015). Opublikowała ponad sto artykułów, w tym ponad trzydzieści na łamach polskich czasopism. Tłumaczka literatury polskiej: *Rodzinna Europa* Czesława Miłosza (2012) (wraz z Marią Kostową), *Książka twarzy* Marka Bieńczyka (2015), *Pianista. Wspomnienia* Warszawskie Władysława Szpilmana (2019). Przełożyła wiersze Wisławy Szymborskiej, Romana Honeta, Zbigniewa Herberta, Jerzego Lieberta, reportaże Kazimierza Nowaka, opowiadania Gustawa Herlinga-Grudzińskiego oraz teksty krytycznoliterackie. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Conradystów oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Polonistów. Otrzymała odznakę honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” (2014), nagrodę „Polonicum” Uniwersytetu Warszawskiego (2018) oraz Złoty Krzyż Zasługi (2019).

Kontakt: m.grigorova@ts.uni-vt.bg